نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمۡ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرۡهٗاۖ وَلَا تَعۡضُلُوهُنَّ لِتَذۡهَبُواْ بِبَعۡضِ
مَآ ءَاتَيۡتُمُوهُنَّ إِلَّآ أَن يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ فَإِن كَرِهۡتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَن
تَكۡرَهُواْ شَيۡـٔٗا وَيَجۡعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيۡرٗا كَثِيرٗا ١٩ وَإِنۡ أَرَدتُّمُ ٱسۡتِبۡدَالَ زَوۡجٖ مَّكَانَ زَوۡجٖ
وَءَاتَيۡتُمۡ إِحۡدَىٰهُنَّ قِنطَارٗا فَلَا تَأۡخُذُواْ مِنۡهُ شَيۡـًٔاۚ أَتَأۡخُذُونَهُۥ بُهۡتَٰنٗا وَإِثۡمٗا مُّبِينٗا ٢٠ وَكَيۡفَ
تَأۡخُذُونَهُۥ وَقَدۡ أَفۡضَىٰ بَعۡضُكُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٖ وَأَخَذۡنَ مِنكُم مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا ٢١ وَلَا تَنكِحُواْ
مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدۡ سَلَفَۚ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةٗ وَمَقۡتٗا وَسَآءَ سَبِيلًا ٢٢
حُرِّمَتۡ عَلَيۡكُمۡ أُمَّهَٰتُكُمۡ وَبَنَاتُكُمۡ وَأَخَوَٰتُكُمۡ وَعَمَّٰتُكُمۡ وَخَٰلَٰتُكُمۡ وَبَنَاتُ ٱلۡأَخِ وَبَنَاتُ
ٱلۡأُخۡتِ وَأُمَّهَٰتُكُمُ ٱلَّٰتِيٓ أَرۡضَعۡنَكُمۡ وَأَخَوَٰتُكُم مِّنَ ٱلرَّضَٰعَةِ وَأُمَّهَٰتُ نِسَآئِكُمۡ
وَرَبَٰٓئِبُكُمُ ٱلَّٰتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ ٱلَّٰتِي دَخَلۡتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمۡ تَكُونُواْ دَخَلۡتُم بِهِنَّ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ وَحَلَٰٓئِلُ أَبۡنَآئِكُمُ ٱلَّذِينَ مِنۡ أَصۡلَٰبِكُمۡ وَأَن تَجۡمَعُواْ بَيۡنَ ٱلۡأُخۡتَيۡنِ
إِلَّا مَا قَدۡ سَلَفَۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ٢٣ ۞ وَٱلۡمُحۡصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ إِلَّا مَا مَلَكَتۡ
أَيۡمَٰنُكُمۡۖ كِتَٰبَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡۚ وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَآءَ ذَٰلِكُمۡ أَن تَبۡتَغُواْ بِأَمۡوَٰلِكُم مُّحۡصِنِينَ غَيۡرَ
مُسَٰفِحِينَۚ فَمَا ٱسۡتَمۡتَعۡتُم بِهِۦ مِنۡهُنَّ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةٗۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ فِيمَا
تَرَٰضَيۡتُم بِهِۦ مِنۢ بَعۡدِ ٱلۡفَرِيضَةِۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمٗا ٢٤ ﴾

﴿ئى مۆمىنلەر! ئاياللارغا زورلۇق قىلىپ، ئۇلارنى مىراس قىلىپ ئالماق (يەنى بىر ئادەمنىڭ قولىدىن يەنە بىر ئادەمنىڭ قولىغا ئۆتۈپ تۇرىدىغان مال ئورنىدا قىلىۋالماق) سىلەرگە دۇرۇس بولمايدۇ؛ ئۇلار ئوپئوچۇق بىر پاھىشە ئىشنى قىلمىغان ھالەتتە، سىلەر ئۇلارغا بەرگەن مەھرىدىن بىر قىسمىنى يۇلۇۋېلىش ئۈچۈن، ئۇلارغا بېسىم ئىشلەتمەڭلار، ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە تىرىكچىلىك قىلىڭلار، ئەگەر ئۇلارنى ياقتۇرمىساڭلار (سەۋر قىلىڭلار)، چۈنكى، سىلەر ياقتۇرمايدىغان بىر ئىشتا الله كۆپ خەيرىيەتلەرنى پەيدا

قىلىشى مۇمكىن. ئەگەر بىر خوتۇننى قويۇۋېتىپ، ئورنىغا يەنە بىر خوتۇننى ئالماقچى بولساڭلار، ئۇلارنىڭ بىرىگە (مەھرى قىلىپ) كۆپ مال بەرگەن بولساڭلارمۇ ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسىنى قايتۇرۇۋالماڭلار. ئۇنى (ئايالغا) قارا چاپلاپ ۋە ئوچۇق زۇلۇم قىلىپ ئالامسىلەر؟ ئۆزئارا خىلۋەتتە بولۇشقان تۇرساڭلار ۋە ئاياللار سىلەردىن (نىكاھ ئەقدىدىن ئىبارەت) مۇستەھكەم ئەھدە ئالغان تۇرسا، ئۇنى قانداقمۇ قايتۇرۇۋالىسىلەر؟ ئاتىلىرىڭلار ئالغان ئاياللارنى ئالماڭلار، لېكىن بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئالغان بولساڭلار (ئەپۇ قىلىنىدۇ). بۇ ھەقىقەتەن يامان ئىشتۇر، ئۆچ كۆرۈلىدىغان قىلىقتۇر، بۇ نىمدېگەن يامان ئادەت! سىلەرگە ئانىلىرىڭلارنى، قىزلىرىڭلارنى، ھەمشىرىلىرىڭلارنى، ئاتاڭلارنىڭ ھەمشىرىلىرىنى، ئاناڭلارنىڭ ھەمشىلىرىنى، قېرىندىشىڭلارنىڭ قىزلىرىنى، ھەمشىرەڭلارنىڭ قىزلىرىنى، سۈت ئانىلىرىڭلارنى، ئىمىلدەش ھەمشىرىلىرىڭلارنى، قېيىن ئاناڭلارنى، سىلەر بىر يەردە بولغان ئاياللىرىڭلارنىڭ (باشقا ئەردىن بولغان) ئۆيۈڭلاردا تەربىيىلەنگەن قىزلىرىنى (بۇ شەرت ئەمەس، ئۆيدە تەربىيىلەنمىگەن بولسىمۇ) ئېلىش ھارام قىلىندى. ئەگەر سىلەر ئۇلارنىڭ ئانىلىرى بىلەن بىر تۆشەكتە بولمىغان بولساڭلار، بۇ چاغدا ئۇلارنى ئالساڭلار ھېچ باك يوقتۇر، يەنە ئۆز پۇشتىڭلاردىن بولغان باللىرىڭلارنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشىڭلار ۋە ئىككى ھەمشىرىنى بىرلا ۋاقىتتا ئەمرىڭلاردا ساقلىشىڭلار ھارام قىلىندى. لېكىن ئۆتكەنكىلەر (يەنى جاھىلىيەت دەۋرىدە قىلغىنىڭلار) ئەپۇ قىلىنىدۇ. الله ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (بەندىلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر. ئەرلىك ئاياللارنى ئېلىشمۇ سىلەرگە ھارام قىلىندى، پەقەت سىلەرنىڭ باشقۇرۇشۇڭلار ئاستىدىكى چۆرىلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا. بۇ الله نىڭ سىلەرگە پەرز قىلغان ھۆكۈملىرىدۇر، بۇلاردىن (يەنى يۇقىرىدىكى ئېلىش دۇرۇس بولمايدىغان ئاياللاردىن) باشقىلىرىنى زىنادىن ساقلىنىپ، ئىپپەتلىك بولغىنىڭلار ھالدا، ماللىرىڭلارنى سەرپ قىلىپ (يەنى مەھرىنى بېرىپ) نىكاھلاپ ئېلىشىڭلار ھالال قىلىندى. قايسىكى ئاياللارنى (نىكاھلاپ ئېلىپ) پايدىلانساڭلار، ئۇلارغا (نىكاھ ۋاقتىدا) بېكىتىلگەن مەھرىلىرىنى بېرىڭلار، مەھرى بېكىتىلگەندىن كېيىن، ئۆزئارا پۈتۈشكەن نەرسەڭلار توغرىسىدا (يەنى ئايالنىڭ رازىلىقى بىلەن ساقىت قىلىنغان مەھرى ئۈچۈن) سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. الله ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾.

سۈرە نىسا 19 ـ، 20 ـ، 21 ـ، 22 ـ، 23 ـ، 24 ـ ئايەتلەر

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

كَرْهًا: (زورلۇق قىلىپ)، بۇ سۆز مەجبۇر قىلماق، زورلۇق قىلماق دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

www.munber.org

تَعْضُلُوهُنَّ: (بېسىم ئىشلىتىش)، ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «ئەزل» بولۇپ، مەنئى قىلماق، بېسىمغا ئالماق دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. ئۇنىڭ مەنىلىرى يۇقىرىدىمۇ تەپسىلى بايان قىلىنغان.

قِنطَارًا: (كۆپ مال)، بۇ سۆز ناھايىتى كۆپ پۇل ـ مالنى كۆرسىتىدۇ. كۆپ نەرسىنى مۇبالىغە قىلىش ئۈچۈن تەمسىل قىلىپ ئىشلىتىلىدۇ.

بُهْتَانًا: (بوھتان چاپلاپ)، ئەسلىدە ئۇ ئىگىسى خىجىل بولىدىغان يالغان سۆزنى ئىپادىلەيدۇ. كېيىنچە ناھەق ئىشقىمۇ ئىشلىتىلىدىغان بولغان.

أَفْضَى: (خىلۋەتتە بولۇشقان)، جەۋھەرى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز، ئەر خوتۇنى بىلەن خىلۋەتتە بولدى، ئۇنى قۇچاقلىدى، ئۇنىڭ بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزدى دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.»[①]

فەررائ مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز، خوتۇنى بىلەن، گەرچە ئۇنىڭ بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمىسىمۇ، خىلۋەتتە بولۇش مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ.»

ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز ئايەتتە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ، لېكىن الله تائالا ئېسىل زات بولغاچقا ئۇنى سىلىق سۆز بىلەن ئىپادىلىگەن.»

مِّيثَاقًا غَلِيظًا: (مۇستەھكەم ئەھدە)، بۇ سۆز، ئەر ـ خوتۇننىڭ ئارىسىنى مۇقەددەس شەرئەت بەلگىلىمىسى بىلەن چېگىدىغان نىكاھ ئەقدىسىدىن ئىبارەت قاتتىق تەكىتلەنگەن ئەھدە، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

سَلَفَ: (بۇنىڭدىن ئىلگىرى)، بۇ سۆز، ئىلگىرى ئۆتكەن، ئۆتمۈشتە ئۆتكەن ئاتا ـ بوۋىلارنى ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنى كۆرسىتىدۇ.

فَاحِشَةً: (يامان ئىشتۇر)، بۇ سۆز لۇغەتتە ئەڭ يامان ئىش دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

وَمَقْتًا: (ئۆچ كۆرۈلىدىغان)، بۇ سۆز لۇغەتتە ئۆچ كۆرمەك دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

راغىب مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز، يامان ئىشنى قىلغان ئادەمنى قاتتىق يامان كۆرمەك دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. بىراۋنىڭ ئۆز ئاتىسىنىڭ خوتۇنىنى ئېلىشى ئەڭ يامان كۆرۈلىدىغان ئىش دەپ ئاتالغان.»[②]

وَرَبَٰٓئِبُكُمُ: (تەربىيىلەنگەن قىزلىرىنى)، بۇ سۆز «رەبىيبە» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشى بولۇپ، خوتۇننىڭ باشقا ئېرىدىن بولغان قىزىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ ئۆگەي ئاتىنىڭ تەربىيىسىدە تەربىيىلەنگەنلىكى ئۈچۈن شۇنداق دەپ ئاتالغان.

---

① ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 10 ـ جىلد، 15 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 103 ـ بەت.

② ئىمام راغىب ئەسفەھانىنىڭ «ئەلمۇفرەدات فىي غەرىيبىل قۇرئان» ناملىق كىتابى، 470 ـ بەت.

فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «رەبىيبە خوتۇنىنىڭ باشقا ئېرىدىن بولغان قىزىدۇر. ئۇنى ئۇگەي ئاتا ئۆز تەربىيىسىدە چوڭ قىلىدۇ.»[1]

حُجُورِكُم: (ئۆيۈڭلاردا)، بۇ سۆز «ھجر» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشى بولۇپ، قۇچاق دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. مەسىلەن پالانى پالانىنىڭ قۇچىقىدا دېيىلسە، پالانى پالانىنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشىدە ۋە تەربىيىسى ئاستىدا دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

دَخَلْتُم بِهِنَّ: (بىر يەردە بولغان)، بۇ سۆز، ئاياللىرى بىلەن يېقىنچىلىق قىلماق، بىر تۆشەكتە بولماق دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

وَحَلَٰٓئِلُ: (ئاياللىرى)، بۇ سۆز «ھەلىيلە» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشى بولۇپ، خوتۇنى دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

وَٱلْمُحْصَنَٰتُ: (ئەرلىك ئاياللار)، بۇ سۆز ئېرى بار ئاياللار دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. الله خالىسا، ئۇنىڭ مەنىلىرى ئۈستىدە سۈرە نۇردا توختىلىمىز.

مُّحْصِنِينَ: (ئىپپەتلىك بولغۇنىڭلار ھالدا)، بۇ سۆز، زىنادىن ئۆزلىرىنى ساقلاپ ئىپپەتلىك بولغان دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ: (زىنادىن ساقلىنىپ)، بۇ سۆز، زىنا قىلغان، پاھىشە قىلغان دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئەسلى سۆز تومۇرى «سەفەھ» بولۇپ، لۇغەتتە تۆكمەك دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. قان تۆكۈشكىمۇ مۇشۇ سۆز ئىشلىتىلىدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسى

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى﴾ مۆمىنلەر! ئاياللار ياقتۇرمىسىمۇ، ئۇلارغا زورلۇق قىلىپ، ﴿ئۇلارنى مىراس قىلىپ ئالماق (يەنى بىر ئادەمنىڭ قولىدىن يەنە بىر ئادەمنىڭ قولىغا ئۆتۈپ تۇرىدىغان مال ئورنىدا قىلىۋالماق) سىلەرگە دۇرۇس بولمايدۇ﴾. ئۇلارنى تالاق قىلغىنىڭلاردىن كېيىن ئۇلارنىڭ باشقا ئەرلەرگە ياتلىق بولۇشىنى مەنئى قىلماڭلار. ﴿سىلەر ئۇلارغا بەرگەن﴾ مەھرىدىن ياكى مىراستىن ﴿بىر قىسمىنى﴾ يۇلۇۋېلىش ئۈچۈن، ئۇلارغا بېسىم ئىشلەتمەڭلار. پەقەت ئۇلار بۇزۇق سۆزلەرنى قىلىش، ئېرىنى كۆزگە ئىلماسلىق، زىنا ۋە شۇنىڭدەك يامان ئىشلارغا ئوخشاش ئوپئوچۇق ﴿بىر پاھىشە ئىشنى قىلسا﴾، شۇ چاغدا سىلەر ئۇلارنى فىدىيە بېرىپ قۇتۇلۇشقا مەجبۇرلىساڭلار بولىدۇ. چۈنكى، الله زۇلۇمنىڭ مەنبەسى بولغان ھېچقانداق نەرسىنى دوست تۇتمايدۇ.

---

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 10 - جىلد، 32 - بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 5 - جىلد، 112 - بەت.

www.munber.org

ئاندىن الله تائالا ئاياللار بىلەن ياخشى ئۆتۈشكە ۋە ﴿چىرايلىقچە﴾ تىرىكچىلىك قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. ئەگەر ئەر خوتۇنىنى ياقتۇرمىسا، سەۋر قىلىپ ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلىشنى داۋام قىلىشى لازىم. نەتىجىدە الله ئۇنىڭغا ئۇ خوتۇنىدىن كۆڭلى خۇرسەن بولغىدەك بىر بالا رىزىق قىلىپ بېرىشى ۋە ئۇ ياقتۇرمايدىغان بۇ ئىشتا الله كۆپ خەيرىيەتلەرنى پەيدا قىلىشى ﴿مۇمكىن﴾. ﴿(سىلەرگە نېمىنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى) الله بىلىدۇ، سىلەر بىلمەيسىلەر﴾[1].

ئى مۆمىنلەر! ﴿ئەگەر﴾ سىلەر قويۇۋەتكەن خوتۇنىڭ ﴿ئورنىغا﴾ يەنە بىر خوتۇننى ﴿ئالماقچى بولساڭلار﴾، قويۇۋەتكەن خوتۇنۇڭلارغا مەھرى قىلىپ كۆپ مال بەرگەن بولساڭلارمۇ ﴿ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسىنى قايتۇرۇۋالماڭلار﴾ ئۇنى قايتۇرۇۋالساڭلار ئۇلارغا زۇلۇم ۋە دۈشمەنلىك قىلغان بولمامسىلەر؟ سىلەر ئۇلار بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىپ ئەر ـ خوتۇنلۇق پەيزىنى سۈرگەن، الله نىڭ نىكاھ ئەقدىسى بىلەن ئۇلارنىڭ ئۈياتلىق يەرلىرىدىن ھوزۇر ئالغان تۇرساڭلار ئۇلاردىن مەھرى ھەققىنى ئېلىۋېلىش سىلەرگە قانداقمۇ دۇرۇس بولسۇن؟ ئەنە شۇنداق مۇستەھكەم ئەھدە قىلغاندىن كېيىن ئۇلارغا بەرگەن مەھرىنى ئېلىۋېلىشقا قانداقمۇ يۈزۈڭلار چىدايدۇ؟

ئاندىن كېيىنكى ئايەتلەردە الله تائالا ئەرلەرگە توي قىلىش ھارام بولغان مەھرەم ئاياللارنى بايان قىلىپ ئۆتىدۇ، ئالدى بىلەن ئاتىلارنىڭ خوتۇنلىرىدىن باشلاپ، جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئەرەبلەرنىڭ ئاتا ئۆلگەندىن كېيىن بالا ئاتىنىڭ خوتۇنىنى ئېلىشتەك يامان قىلىقلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ. چۈنكى، بۇ سەت ۋە قەبىھلىكتە ئەڭ چېكىگە يەتكەن ئىنتايىن يامان ئىش بولۇپ، ئىنسانغا ئاتىسى ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ خوتۇنىنى ئېلىش، ئانىسىنىڭ ئورنىدىكى خوتۇن بىلەن بىر تۆشەكتە بولۇش قانداقمۇ لايىق بولسۇن؟!

ئاندىن الله تائالا نەسەبتىن بولغان ئاياللارنى ساناپ ئۆتىدۇ. ئۇلار ئانىلار، قىزلار، ھەمشىرىلەر، ئاتا تەرەپ مەھرەملەر، ئانا تەرەپ ھاماچىلار، قېرىنداشنىڭ قىزلىرى ۋە ھەمشىرىنىڭ قىزلىرىدۇر. ئاندىن الله تائالا ئېمىلداشلىقتىن ئېلىش ھارام قىلىنغان ئاياللاردىن ئانىلارنى ۋە ھەمشىرىلەرنى، قۇدا ـ باجىلىقتىن ئېلىش ھارام قىلىنغان ئاياللاردىن خوتۇنىنىڭ ئانىسىنى، خوتۇنىنىڭ قىزىنى، ئوغۇلنىڭ خوتۇنىنى تىلغا ئالىدۇ ۋە ﴿ئىككى ھەمشىرىنى﴾ بىرلا ۋاقىتتا ئەمرىدە ساقلاشنىڭ ھاراملىقىنى بايان قىلىدۇ. بۇ ئاياللاردىن باشقا ئاياللارنى نىكاھلاپ ﴿ئېلىشىڭلار ھالال قىلىندى﴾ دەيدۇ. الله تائالا خالىسا بىز ئۇنى ھۆكۈملەرنى بايان قىلغاندا تەپسىلى بايان قىلىپ ئۆتىمىز.

[1] سۈرە بەقەرە، 216 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئايەتلەرنىڭ ئىلگىرىكى ئايەتلەر بىلەن بولغان باغلىنىشلىقى

ئىلگىرىكى ئايەتلەردە الله تائالا مۆمىنلەرنى سۈرە نىسانىڭ بېشىدىن باشلاپ يېتىملەرگە يامان مۇئامىلە قىلىش، ئۇلارنىڭ مال - مۈلكىنى ناھەق يەۋېلىش، يېتىم قىزلارنى مەھرىسىز ئېلىش، مىراس ھەققىدە ئۆزئارا قىلىشىۋاتقان زۇلۇم قاتارلىق جاھىلىيەت دەۋرىنىڭ نۇرغۇن يامان ئادەتلىرىدىن توستى. ئۇلار جاھىلىيەت دەۋرىدە ئاياللارغا ۋە كىچىك بالىلارغا، ئۇلار قورال تۇتۇشقا ۋە تۇغقانلارنى قوغداشقا قادىر بولالمايدۇ، دەپ باھانە قىلىپ مىراس بەرمەيتتى. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە نۇرغۇن ئىجتىمائىي زۇلۇملار بار ئىدى.

بۇ ئايەتلەر بولسا، جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئاياللار دۇچ كېلىۋاتقان يەنە بىر تۈرلۈك زۇلۇمنى بايان قىلغان بولۇپ، ئەرلەر ئاياللارنى مىراس ئارقىلىق بىر ئىنساندىن يەنە بىر ئىنسانغا يۆتكىلىپ تۇرىدىغان مال - مۈلك ئورنىدا قىلىۋالغان ئىدى. ئۇلار ئۆلۈپ قالغان بىرىنىڭ خوتۇنىغا خۇددى ئۇنىڭ مال - مۈلكىگە مىراسخورلۇق قىلغانغا ئوخشاش مىراسخورلۇق قىلاتتى. الله تائالا بۇنى ھارام قىلدى، ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشنى، ئۇلار بىلەن ياخشى تىرىكچىلىك قىلىشنى بۇيرۇدى، ئۇلارنى ئاياللارغا ئىنساپ بىلەن مۇئامىلە قىلىپ، ئەنە شۇ زۇلۇمدىن ۋە ئوچۇق - ئاشكارا دۈشمەنلىكتىن ۋاز كېچىشكە چاقىردى.

نازىل بولۇش سەۋەبلىرى

1 - ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «جاھىلىيەت دەۋرىدە بىر ئادەم ئۆلۈپ قالسا، ئۇنىڭ ئىگىلىرى ئۇنىڭ خوتۇنىغا ئىگىدارچىلىق قىلىشقا ئەڭ ھەقلىق كىشى ھېسابلىناتتى. ئەگەر ئۇلار خالىسا ئۇلاردىن بىرى ئۇنى خوتۇنلۇققا ئالاتتى، خالىسا باشقىلارغا ياتلىق قىلاتتى، خالىسا ھېچكىمگە ياتلىق قىلمايتتى. دېمەك، ئۇلار ئۇنىڭغا ئىگىدارچىلىق قىلىشقا ئۇنىڭ تۇغقانلىرىدىنمۇ ھەقلىق ئىدى. شۇڭا: ﴿ئى مۆمىنلەر! ئاياللارغا زورلۇق قىلىپ، ئۇلارنى مىراس قىلىپ ئالماق (يەنى بىر ئادەمنىڭ قولىدىن يەنە بىر ئادەمنىڭ قولىغا ئۆتۈپ تۇرىدىغان مال ئورنىدا قىلىۋالماق) سىلەرگە دۇرۇس بولمايدۇ﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولدى.»[①]

2 - رىۋايەت قىلىنىشىچە، جاھىلىيەت دەۋرىدە بىر ئادەم ئۆلسە، ئۇنىڭ باشقا ئايالىدىن بولغان ئوغلى ياكى ئۇنىڭ ئىگىسى كېلىپ ئۇنىڭ خوتۇنىغا خۇددى ئۇنىڭ مال - مۈلكىگە مىراسخور بولغانغا ئوخشاش مىراسخور بولۇپ، ئۇ خوتۇننىڭ ئۈستىگە بىر كىيىم قىلىپ بېرەتتى. ئەگەر خالىسا ئۇنى ئاتىسىنىڭ بەرگەن مەھرى بىلەن خوتۇنلۇققا ئالاتتى، خالىسا

[①] بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلغان. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 4 - جىلد، 305 - بەت. ئىمام ئىبنى كەسىرنىڭ «قۇرئان ئەزىم» ناملىق تەپسىرى، 1 - جىلد، 465 - بەت.

www.munber.org

ئۇنى باشقا بىرىگە ياتلىق قىلىپ، مەھرى ھەققىنى ئۆزى ئالاتتى. ئۇلار مۇنداق قىلىشتىن مەنئى قىلىنىپ: ﴿ئى مۆمىنلەر! ئاياللارغا زورلۇق قىلىپ، ئۇلارنى مىراس قىلىپ ئالماق (يەنى بىر ئادەمنىڭ قولىدىن يەنە بىر ئادەمنىڭ قولىغا ئۆتۈپ تۇرىدىغان مال ئورنىدا قىلىۋالماق) سىلەرگە دۇرۇس بولمايدۇ﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولدى[1].

3 ـ رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئەبۇ قەيس ئىبنى ئەسلەت ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئوغلى قەيس ئۇنىڭ خوتۇنىغا تەلەپ قويىدۇ. ئاندىن ئۇ خوتۇن: مەن سېنى ھەققەتەن بالام ھېسابلايمەن، سەن قەۋمىڭ ئىچىدىكى ياخشى ئادەملەردىنسەن، لېكىن مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىن سوراپ باقاي دەيدۇ. ئاندىن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا رۇخسەت سورىغىلى كېلىپ: مەن ئۇنى ھەققەتەن بالام ھېسابلايتتىم، سەن بۇ مەسىلىگە قانداق قارايسەن؟ دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «سىز ئۆيىڭىزگە قايتىپ كېتىڭ» دەيدۇ. ئاندىن: ﴿ئاتىلىرىڭلار ئالغان ئاياللارنى ئالماڭلار...﴾ دېگەن بۇ ئايەت نازىل بولىدۇ[2].

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ الله تائالانىڭ: ﴿چۈنكى، سىلەر ياقتۇرمايدىغان بىر ئىشتا الله كۆپ خەيرىيەتلەرنى پەيدا قىلىشى مۇمكىن﴾ دېگەن سۆزى ئەرلەردە ئاياللىرىنى ياخشى كۆرمىگەن تەقدىردىمۇ سەۋر قىلىپ ئۇلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىش تەمەسىنى قوزغايدۇ. ئىنسان يامان كۆرىدىغان نۇرغۇن نەرسىلەر بولۇپ، نەتىجە ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭدا نۇرغۇن ياخشىلىقلار مەيدانغا كېلىدۇ. ئايەت مەخسۇس ئاياللارغىلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن ئىشلاردىكى ئاممۇۋى قائىدىگە ئىشارەت قىلىدۇ. گەرچە ئايەتتىكى تەۋسىيە ئاياللارغا ياخشىلىق قىلىش ھەققىدە بولسىمۇ، الله تائالانىڭ: «چۈنكى، سىلەر ياقتۇرمايدىغان بىر ئايالدا» دېمەستىن، ﴿چۈنكى، سىلەر ياقتۇرمايدىغان بىر ئىشتا﴾ دېيىشىنىڭ سىرى دەل مانا مۇشۇدۇر. سەن ئۇنى مۇلاھىزە قىلساڭ، ئۇنىڭ ناھايىتى ئىنچىكە ۋە نازۇك مەنىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى بايقىۋالىسەن.

2 ـ الله تائالا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەنىسىنى سىلىق ئىپادە بىلەن ئىپادىلەپ: ﴿ئۆزئارا خىلۋەتتە بولۇشقان تۇرساڭلار﴾ دېدى. بۇ سۆز يېقىنچىلىق قىلىش، بىر يەردە بولۇش، بىر تۆشەكتە بولۇش دېگەنگە ئوخشاش سىلىق ئىپادىلەرنىڭ بىرىدۇر. ئۇلارنىڭ ھەممىسى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇ ئىپادە ئىسلام ئۇممىتىگە قۇرئاننىڭ ئەخلاقلىرىنى ئۆزلىرىگە ئۆزلەشتۈرۈشكە تەلىم بېرىدۇ.

---

[1] ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 39 ـ بەت.
[2] ئىمام ئىبنى ئەبۇ ھاتەم ۋە بەيھەقى رىۋايەت قىلغان. ئىمام سۇيۇتىنىڭ «ئەددۇررۇل مەنسۇر» ناملىق كىتابى، 2 ـ جىلد، 134 ـ بەت.
ئىمام ئىبنى كەسىرنىڭ «قۇرئان ئەزىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 468 ـ بەت.

ئىبنى ئاببـاس مۇنـداق دەيـدۇ: «بـۇ سـۆز ئايەتتـە جىنسـىي مۇناسـىۋەت ئـۆتكۈزۈش مەنىسـىنى ئىپادىلەيدۇ، لېكىـن اللە تائـالا ئىـسىل زات بولغاچقا ئۇنى سـىلىق سـۆز بىلـەن ئىپادىلىگەن.»[1]

3 ـ ئىمـام قۇرتۇبى مۇنـداق دەيـدۇ: «ئۆمـەر رەزىيـەللاھۇ ئـەنھۇ خۇتبـە ئوقـۇپ: ئـى ئىنسـانلار! ئاياللارغا مـەھرى بېرىشـتە چـەكتىن ئاشـۇرۇۋەتمەڭلار، ئەگـەر ئۇنـداق قىلىـش دۇنيـادا ھۆرمەتكە ئـىگە قىلىدىغان ياكى اللە قـا تـەقۋادارلىق قىلغان بولىدىغـان بولسـا، ئەلۋەتتـە پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسـالام ئۇنى قىلىشـقا سـىلەردىن ھـەقلىق ئىـدى، ئـۇ ھېچ بىـر ئايالىغا ۋە ھېچ بىـر قىزىغا 12 ئۇقىيـەدىن ئارتۇق مـەھرى بـەرمىدى ۋە ئـالمىدى، دەيـدۇ. ئارىدىن بىـر ئايال ئورنـىدىن تۇرۇپ: ئى ئۆمـەر! اللە بىزگە بېرىۋاتسا، سـەن بىـزنى مـەھرۇم قىلامسـەن؟ اللە تائالا: ﴿ئۇلارنىـڭ بىرىگـە (مـەھرى قىلىـپ) كـۆپ مـال بەرگـەن بولساڭلارمۇ ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسىنى قايتۇرۇۋالماڭلار﴾ دېگەن تۇرسا، دەيدۇ. ئـاندىن ئۆمـەر رەزىيـەللاھۇ ئەنھۇ: ئايال توغرا سۆزلىدى، ئۆمەر خاتالىشىپتۇ، ئى ئۆمـەر! ھەممـە ئـادەم سـەندىن ئـالىم ئىكەن، دەيدۇ ۋە كۆپ مەھرى بېرىشنى رەت قىلىشنى تاشلايدۇ.»[2]

4 ـ فـەخرۇددىن رازى مۇنـداق دەيـدۇ: «يامـانلىقنىڭ مـەرتىۋىلىرى ئـۈچ بولـۇپ، ئـەقلى جەھـەتتىكى يامـانلىق، شـەرىئەت جەھـەتتىكى يامـانلىق ۋە ئـۆرپ ـ ئادەتلـەر جەھـەتتىكى يامانلىقتىن ئىبارەتتۇر. اللە تائالانىڭ: ﴿يامان ئىشتۇر﴾ دېگەن سۆزى ئەقلى جەھەتتىكى يامانلىققا، ﴿ئۆچ كۆرۈلىدىغان قىلىقتۇر﴾ دېگەن سۆزى شەرىئەت جەھەتتىكى يامانلىققا، ﴿بۇ نېمىدېگەن يامان ئادەت!﴾ دېگەن سۆزى ئۆرپ ئادەتتىكى يامانلىققا ئىشارەت قىلىدۇ. قاچـانكى يامـان ئىشـلار بـۇ ئـۈچ جەھەتتـە بىرلەشسـە، ئـەڭ چېكىـگە يەتكـەن يامـانلىق ھېسابلىنىدۇ.»[3]

شەرىئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

ئىسلام شەرىئىتىدە بەلگىلەنگەن مەھرىنىڭ مىقدارى قانچىلىك؟

ئىسلام دىنىدىكى مەھرى ئاياللارغا بېرىلگەن سوغات ۋە ھەدىيە ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ بەلگىلىك مىقدارى يوق. شۇڭا مەھرى كىشىلەرنىڭ باي ۋە كەمبەغەل بولۇشىغا قاراپ پەرقلىنىدۇ، ئۇلارنىڭ قولى كەڭ ۋە تارلىقىغا قاراپ مەھرى بېرىشتىكى ئىگىز ـ پەسلىك

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىگە ۋە ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرىگە قاراڭ.
[2] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 99 ـ بەت.
[3] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 10 ـ جىلد، 24 ـ بەت.

www.munber.org

مەيدانغا كېلىدۇ. ھەر بىر ئادەم ئۆزىنىڭ ھالىغا يارىشا ۋە تاقىتىنىڭ يېتىشىچە مەھرى بېرىش ئۈچۈن ئىسلام شەرىئىتى ئۇنىڭ مىقدارىنى بەلگىلىمىدى.

اللە تائالا: ﴿ئۇلارنىڭ بىرىگە (مەھرى قىلىپ) كۆپ مال بەرگەن بولساڭلارمۇ ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسىنى قايتۇرۇۋالماڭلار﴾ دېگەنلىكى ئۈچۈن فىقھشۇناسلار مەھرىنىڭ قانچىلىك كۆپ بولۇش بەلگىلىمىسىنىڭ يوقلىقى ھەققىدە ئىتتىپاق كەلگەن.

ئەللامە قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەت مەھرىنى قانچىلىك كۆپ بەرسە دۇرۇس بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى، اللە تائالا پەقەت يوللۇق ئىشلارغىلا مىسال قىلىدۇ.» قۇرتۇبى يەنە ئۆمەرنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۆمەرنىڭ: «ئايال توغرا سۆزلىدى، ئۆمەر خاتالىشىپتۇ» دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ.

قۇرتۇبى سۆزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: بەزىلەر: ئايەت مەھرىنى چەكتىن ئاشۇرۇۋېتىشنىڭ دۇرۇسلىقىنى كۆرسەتمەيدۇ، چۈنكى، ئايەتتىكى «كۆپ مال» دېگەن سۆز پەقەت مۇبالىغىلەشتۇرۇش ئۈچۈن تەمسىل قىلىنغان يەنى ئەنە شۇنداق كۆپ پۇل - مال بەرسەڭلارمۇ، دېگەن مەنىنى ئىپادىلىمەكچى بولغان. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزىگە ئوخشايدۇ: «كىمكى اللە نىڭ رازىلىقى ئۈچۈن مەسجىد سالسا، گەرچە ئۇ قىرغاۋۇلنىڭ ئۇۋىسىچىلىك بولسىمۇ، اللە ئۇنىڭغا جەننەتتە بىر ئۆي بىنا قىلىدۇ» دېگەن. قۇرتۇبى سۆزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «فىقھشۇناسلار مەھرىنىڭ كۆپ مىقدارىنىڭ چېكى يوقلۇقىغا بىرلىككە كەلگەن.»[1]

ئەمما مەھرىنىڭ ئەڭ ئاز بەلگىلىمىسى ھەققىدە فىقھشۇناسلار مۇنداق ئۈچ خىل قاراشقا كەلگەن:

1 - ئەڭ ئاز بولغاندا ئۈچ تەڭگە (يەنى بىر تىللانىڭ تۆتتىن بىرىنى) بېرىش كېرەك. بۇ ئىمام مالىك (اللە تائالا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ قارىشىدۇر.

2 - ئەڭ ئاز بولغاندا ئون تەڭگە (يەنى بىر تىللا) بېرىشى كېرەك. بۇ ئىمام ئەبۇ ھەنىفە (اللە تائالا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ قارىشىدۇر.

3 - ئاز مىقدارىنىڭمۇ چېكى يوق. قىممىتى بار ھەرقانداق نەرسىنى مەھرى قىلىپ بەرسە، دۇرۇس بولىدۇ. بۇ ئىمام شافىئىي ۋە ئىمام ئەھمەد (اللە ئۇلارغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ قارىشىدۇر.

ھافىز مۇنداق دەيدۇ: «مەھرىنىڭ ئېزى ھەققىدە ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان بولۇپ، ھېچ بىرى سەھىھ ئەمەس.»

ئەللامە قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «ئىمام شافىئىي مەھرىنىڭ ئاز بولسىمۇ، كۆپ بولسىمۇ دۇرۇس بولىدىغانلىقىنى اللە تائالانىڭ: ﴿ماللىرىڭلارنى سەرپ قىلىپ (يەنى

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 5 - جىلد، 99 — 100 - بەتلەر.

مەھرىنى بېرىپ)﴾ دېگەن سۆزىنىڭ ئومۇمىي مەنىسىگە باغلاپ چۈشەنگەن. بۇ قاراش توغرىدۇر. ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئەگەر بىر ئادەم ئىككى ئالقىنى توشقىچە يېمەكنى مەھرى قىلىپ بەرسىمۇ، ئايال ئۇنىڭ ئۈچۈن ھالال بولىدۇ»[1] دېگەن سۆزىمۇ كۈچلەندۈرىدۇ. سەئىد ئىبنى مۇسەييەب قىزىنى ئابدۇللاھ ئىبنى ۋەدائەگە ئىككى تەڭگە مەھرىگە ياتلىق قىلغان. ئىمام شافىئىي مۇنداق دەيدۇ: پۇلغا يارايدىغان ياكى ئىش ھەققىگە يارايدىغان ھەرقانداق نەرسە مەھرى بولۇشقا يارايدۇ. بۇ كۆپچىلىك ئالىملار ۋە ھەدىسشۇناسلارنىڭ قارىشىدۇر. ئۇلارنىڭ ھەممىسى مەھرىنىڭ ئاز بولسىمۇ، كۆپ بولسىمۇ بولىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.»[2]

مالىكى ۋە ھەنەفى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

ئەرزىمەس نەرسە مەھرى بولۇشقا لايىق ئەمەس. مەھرى چوقۇم مۇئەييەن مىقداردا پۇل - مال بولۇشى كېرەك. ئىمام ئەبۇ ھەنىفىنىڭ قارىشىدا بىر تىللادىن ئاز نەرسە ئوغرىلىغان ئوغرىنىڭ قولى كېسىلمەيدۇ. ئىمام مالىكنىڭ قارىشىدا بىر تىللانىڭ تۆتتىن بىرىدىن ئاز نەرسە ئوغرىلىغان ئوغرىنىڭ قولى كېسىلمەيدۇ. شۇڭا ئۇلارنىڭ قارىشىدا مەھرىنىڭ مىقدارى ئوغرىلانغان مالنىڭ مىقدارىغا قىياس قىلىپ بېكىتىلگەن.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى دەلىل كەلتۈرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئون تەڭگىدىن ئاز پۇل مەھرى ئەمەس.»[3]

كۈچلۈك قاراش

مەن شافىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشىنى كۈچلۈك، دەپ قارايمەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلاردىن بىرىنى ئالماقچى بولغان ئايالىغا ئۆزى قۇرئاندىن ياد بىلىدىغانلىرىنى ئۆگىتىپ قويۇش شەرتى بىلەن ئۆيلەپ: «مەن ساڭا ئۇ ئايالنى سېنىڭ قۇرئاندىن ياد بىلىدىغانلىرىڭنى ئۇنىڭغا ئۆگىتىپ قويۇش شەرتى بىلەن ئېلىپ بېرىمەن» دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمگە: «تۆمۈر ئۈزۈك بولسىمۇ تېپىپ كەلگىن»[4] دېگەن. سەئىد ئىبنى مۇسەييەب قىزىنى ئىككى تەڭگە مەھرىگە ياتلىق قىلغان. ھېچكىم ئۇنىڭ بۇ ئەمەلىگە قارشى چىقمىغان. ئەسلىدە مەھرىنىڭ مىقدارىنى شەرىئەت يولى بىلەن ئىسپاتلاش لازىم. ھافىز ئىبنى ئىيتقاندەك، مەھرىنىڭ ئەڭ ئاز مىقدارىنى ئىسپاتلاشقا دەلىل بولىدىغان سەھىھ ھەدىسلەر يوق.

ئىككىنچى ھۆكۈم

ئايەتتىكى «مۇستەھكەم ئەھدە» دېگەن سۆز نېمە مەنىنى ئىپادىلەيدۇ؟

---

[1] ئىمام دارۇقۇتنى ئۆزىنىڭ سۈنەنىدە رىۋايەت قىلغان.
[2] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 128 ـ بەت.
[3] ئىمام دارۇقۇتنى رىۋايەت قىلغان.
[4] ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

زەھھاك ۋە قەتادە مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئەھدە الله تائالانىڭ: ﴿ئۇنىڭدىن كېيىن (خوتۇننى) چىرايلىقچە تۇتۇش، ياكى ياخشىلىق بىلەن (يەنى زۇلۇم قىلماي، يامان گېپىنى قىلماي، كىشىلەرنى ئۇنىڭدىن يىراقلاشتۇرماي) قويۇۋېتىش لازىم﴾[1] دېگەن سۆزىدە ئېيادىلەنگەندەك، ئەرلەرنىڭ ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشى ئۈچۈن ئېلىنغان ئەھدىنى كۆرسىتىدۇ.»

مۇجاھىد ۋە ئىكرىمە مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئەھدە نىكاھ ئەقدىسىنى كۆرسىتىدۇ.» بۇ قاراشنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزىمۇ ئۇچۇق كۆرسىتىپ بېرىدۇ: «ئاياللار ھەققىدە الله دىن قورقۇڭلار، سىلەر ئۇلارنى الله نىڭ ئامانىتى بىلەن ئالدىڭلار، ئۇلارنى خوتۇن قىلىشنى الله نىڭ سۆزى بىلەن دۇرۇس قىلدىڭلار.»

ئۈچىنچى ھۆكۈم

ئايەتنى كەرىم كۆرسەتكەن مەھرەم ئاياللار قايسىلار؟

ئېلىش ھارام قىلىنغان مەھرەم ئاياللار تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ:

1 ـ نەسەبتىن كېلىپ چىققان مەھرەم ئاياللار. 2 ـ ئېمىلداشلىقتىن كېلىپ چىققان مەھرەم ئاياللار. 3 ـ قۇدا ـ باجىلىقتىن كېلىپ چىققان مەھرەم ئاياللار.

نەسەبتىن كېلىپ چىققان مەھرەم ئاياللار:

ئايەتنى كەرىم نەسەبتىن كېلىپ چىققان يەتتە تۈرلۈك ئاياللنى ئېلىشنىڭ ھاراملىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇلار: ئانىلار، قىزلار، ھەمشىرىلەر، ئاتا تەرەپ ھاماچىلار، ئانا تەرەپ ھاماچىلار، قېرىنداشنىڭ قىزلىرى ۋە ھەمشىرىنىڭ قىزلىرىدىن ئىبارەتتۇر. ئۇلارنى ئېلىش مەڭگۈ ھارامدۇر يەنى ئۇلارنى ئېلىش ھېچقانداق بىر ئەھۋالدا ھالال ئەمەس. ئانىلارنىڭ ئىچىگە چوڭ ئانىلارمۇ كىرىدۇ. قىزلارنىڭ ئىچىگە قىزلارنىڭ قىزلىرىمۇ كىرىدۇ. شۇنداقلا ھەمشىرىلەرنىڭ ئىچىگە مەيلى ئاتا بىر ئانا بىر ھەمشىرىلەر بولسۇن، ياكى ئاتا بىر ئانا باشقا ھەمشىرىلەر بولسۇن ۋە ياكى ئانا بىر ئاتا باشقا ھەمشىرىلەر بولسۇن، ھەممىسى ئوخشاش كىرىدۇ.

ئېمىلداشلىقتىن كېلىپ چىققان مەھرەم ئاياللار:

ئېمىلداشلىقتىن كېلىپ چىققان مەھرەم ئاياللارمۇ نەسەبتىن كېلىپ چىققان مەھرەم ئاياللارغا ئوخشاشلا يەتتە تۈرلۈكتۇر. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئېلىش نەسەبتىن ھارام بولغان ئايال ئېمىلداشلىقتىنمۇ ھارام بولىدۇ.»[2]

ئايەتنى كەرىم ئېمىلداشلىقتىن كېلىپ چىققان مەھرەم ئاياللاردىن پەقەت ئانىلارنى ۋە ھەمشىرىلەرنى تىلغا ئالدى. ئانا بولسا ئەسلى مەنبەدۇر، ھەمشىرە بولسا شاخلاپ چىققان

---

[1] سۈرە بەقەرە، 229 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان.

نەسىلدۇر. بۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ئەسلى مەنبە بولغان پۈتۈن ئېمىلداش ئانىلارنى، ئېمىلداش ئاتا تەرەپ ھاماچىلارنى، ئېمىلداش ئانا تەرەپ ھاماچىلارنى، شاخلاپ چىققان نەسىللەردىن ئېمىلداش ھەمشىرىلەرنى، ئېمىلداش قىزلارنى، ئېمىلداش قېرىنداشىنىڭ قىزلىرىنى، ئېمىلداش ھەمشىرىنىڭ قىزلىرىنى ئەسكەرتىپ ئۆتىدۇ. ھەدىس شەرىپتىمۇ بۇنى ئوچۇق سۆز ئىبارىلىرى بىلەن رۇشەن ۋە تەپسىلى بايان قىلىپ بەرگەن. يۇقىرىدىكى ھەدىستىمۇ ئەنە شۇنداق بايان قىلىندى.

بىر سەھىھ ھەدىستە رىۋايەت قىلىنىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەمزىنىڭ قىزى ھەققىدە مۇنداق دېگەن: «ئۇ ئېمىلداش قېرىندىشىمنىڭ قىزىدۇر.»

قۇدا ـ باجىلىقتىن كېلىپ چىققان مەھرەم ئاياللار:

قۇدا ـ باجىلىقتىن كېلىپ چىققان مەھرەم ئاياللارغا كەلسەك، ئايىتى كەرىم تۆت تۈرلۈك ئاياللنى تۆۋەندىكىدەك بايان قىلىدۇ:

1 ـ ئاتىنىڭ خوتۇنى بولۇپ، اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاتىلىرىڭلار ئالغان ئاياللارنى ئالماڭلار﴾.

2 ـ ئوغۇلنىڭ خوتۇنى بولۇپ، اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يەنە ئۆز پۇشتۇڭلاردىن بولغان باللىرىڭلارنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشىڭلار﴾ ھارام قىلىندى.

3 ـ خوتۇننىڭ ئانىسى بولۇپ، اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿قېيىن ئاناڭلارنى ئېلىش ھارام قىلىندى﴾.

4 ـ بىر تۆشەكتە بولغان خوتۇننىڭ قىزى بولۇپ، اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر بىر يەردە بولغان ئاياللىرىڭلارنىڭ (باشقا ئەردىن بولغان) ئۆيۈڭلاردا تەربىيىلەنگەن قىزلىرىنى (بۇ شەرت ئەمەس، ئۆيدە تەربىيىلەنمىگەن بولسىمۇ) ئېلىش ھارام قىلىندى. ئەگەر سىلەر ئۇلارنىڭ ئانىلىرى بىلەن بىر تۆشەكتە بولمىغان بولساڭلار، بۇ چاغدا ئۇلارنى ئالساڭلار ھېچ باك يوقتۇر﴾.

بۇنىڭدىكى ئەسلى قائىدە شۇكى، خوتۇنغا نىكاھلىنىش بىلەن تەڭ ئۇنىڭ ئانىسى ھارام بولۇپ كېتىدۇ. قىزنىڭ ئانىسى بىلەن نىكاھلىنىپ بىر تۆشەكتە بولمىغىچە قىز ھارام بولمايدۇ. چۈنكى، ئايىتى كەرىم: ﴿سىلەر بىر يەردە بولغان ئاياللىرىڭلارنىڭ (باشقا ئەردىن بولغان) ئۆيۈڭلاردا تەربىيىلەنگەن قىزلىرىنى (بۇ شەرت ئەمەس، ئۆيدە تەربىيىلەنمىگەن بولسىمۇ) ئېلىش ھارام قىلىندى﴾ دەپ كۆرسىتىدۇ. ئۆلىمالار بۇ ئايەتتىن: «قىزلارغا نىكاھلىنىش قىزلارنىڭ ئانىلىرىنى ھارام قىلىدۇ، ئانىلار بىلەن بىر تۆشەكتە بولۇش قىزلارنى ھارام قىلىدۇ» دەيدۇ، دېگەن ئاساسىي قائىدىنى چىقارغان.

شۇنى ئەسكەرتىش كېرەككى، بىر تۆشەكتە بولغان خوتۇننىڭ باشقا ئەردىن بولغان قىزى مەيلى ئۆگەي ئاتىسىنىڭ ئۆيدە تەربىيىلەنگەن بولسۇن، مەيلى ئۇنىڭ ئۆيدە تەربىيىلەنمىگەن بولسۇن، ئۆگەي ئاتىسىغا ھارام بولىدۇ. اللە تائالانىڭ: ﴿ئۆيۈڭلاردا

www.munber.org

تەربىيىلەنگەن قىزلىرىنى﴾ دېگەن سۆزى شەرتنى بايان قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، پەقەت كۆپ ھاللاردا يۈز بېرىدىغان ئەھۋالنى بايان قىلىش ئۈچۈن كەلگەن. چۈنكى، كۆپىنچە ئەھۋاللاردا قىز ئانىسى بىلەن بىللە بولىدۇ ۋە ئۇنى ئۆگەي ئاتىسى تەربىيىلەيدۇ. بۇ، فىقھشۇناسلارنىڭ بىردەك قارىشىدۇر. ئۇنى ياخشى مۇلاھىزە قىلىڭ!

ۋاقىتلىق ھارام قىلىنغان ئاياللار

ئايىتى كەرىم ئېلىش ۋاقىتلىق ھارام قىلىنغان ئاياللاردىن مۇنداق ئىككى تۈرلۈك ئاياللارنى تىلغا ئالىدۇ:

1 ـ ئىككى ھەمشىرىنى بىرلا ۋاقىتتا نىكاھتا ساقلاش ھارامدۇر. چۈنكى، اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىككى ھەمشىرىنى بىرلا ۋاقىتتا ئەمرىڭلاردا ساقلىشىڭلار ھارام قىلىندى﴾.

پاك سۈننەت ئىككى ھەمشىرىنى بىرلا ۋاقىتتا ئەمرىدە ساقلاشقا يەنە، بىر ئايال بىلەن ئۇنىڭ ئاتا تەرەپ ھاماچىسىنى ياكى ئۇنىڭ ئانا تەرەپ ھاماچىسىنى بىرلا ۋاقىتتا نىكاھتا ساقلاشنى قوشۇپ ھارام قىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئايال بىلەن ئۇنىڭ ئاتا تەرەپ ھاماچىسىنى ياكى ئۇنىڭ ئانا تەرەپ ھاماچىسىنى بىرلا ۋاقىتتا ئەمرىدە ساقلاشتىن توستى.»

بۇنىڭدىكى ھېكمەت شۇكى، ئەگەر بىر ئادەم خوتۇنى بىلەن ئۇنىڭ ئاتا تەرەپ ھاماچىسىنى ياكى ئانا تەرەپ ھاماچىسىنى بىرلا ۋاقىتتا ئەمرىدە ساقلىسا، سىلە ـ رەھىمنىڭ ئۈزۈلۈپ كېتىش خەۋپى كېلىپ چىقىدۇ. چۈنكى، ئىبنى ئابباسنىڭ بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەر كىشىنىڭ بىر خوتۇنى ئۇنىڭ ئاتا تەرەپ ھاماچىسىنىڭ ياكى ئانا تەرەپ ھاماچىسىنىڭ ئۈستىگە ئېلىشىنى مەنئى قىلىپ: «ئەگەر شۇنداق قىلساڭلار، سىلە ـ رەھىمنى ئۈزۈپ قويىسىلەر» دېگەن.

2 ـ باشقا بىرىنىڭ خوتۇنىنى ياكى ئۇنىڭ ئىددەت تۇتۇۋاتقان خوتۇنىنى ئېلىش ھارامدۇر. چۈنكى، ئەرنىڭ ھەققىگە رىئايە قىلىش لازىم. اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەرلىك ئاياللارنى ئېلىشىمۇ سىلەرگە ھارام قىلىندى﴾ ئىددەت تۇتۇۋاتقان ئايال ئىددەت ئىچىدىلا بولىدىكەن ئەرلىك ئايالنىڭ ھۆكمىدە بولىدۇ. بۇنىڭ ھۆكمى يۇقىرىدا اللہ تائالانىڭ سۈرە بەقەرەدىكى: ﴿ئىددىتى توشمىغىچە ئۇلارنى نىكاھىڭلارغا ئېلىشقا بەل باغلىماڭلار﴾[1] دېگەن سۆزىدە بايان قىلىپ ئۆتۈلدى ۋە ئۇنىڭ ھېكمىتىنىمۇ بايان قىلىپ ئۆتتۇق. بۇنى بىلەي دېسىڭىز، شۇ يەرگە مۇراجىئەت قىلىڭ.

تۆتىنچى ھۆكۈم

[1] سۈرە بەقەرە، 235 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

قېيىن ئانا بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش ئەر ـ خوتۇنلۇقنى ھارام قىلامدۇ؟

فىقھشۇناسلار قېيىن ئانا بىلەن ياكى ئۆگەي قىزى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىش ئەر ـ خوتۇنلۇقنى ھارام قىلامدۇ ياكى ھارام قىلمامدۇ؟ دېگەن مەسىلىدە مۇنداق قاراشقا كەلدى.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ۋە ئۇنىڭ ئىككى ھەمراھى: ھارام قىلىدۇ، دەپ قارايدۇ. ئۇ سەۋرى، ئەۋزائى ۋە قەتادە قاتارلىقلارنىڭ قارىشىدۇر.

ئىمام شافىئىي: ھارام قىلمايدۇ، چۈنكى، ھارام نەرسە ھالال نەرسىنى ھارام قىلالمايدۇ، دەپ قارايدۇ. ئۇ لەيسى ۋە زۆھرىنىڭ قارىشىدۇر. ئىمام مالىك (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇ مۇشۇ قاراشتا بولۇپ، «مۇۋەتتەئ» ناملىق كىتابىدا شۇنداق رىۋايەت قىلىنغان.

ئىمام شافىئىي «ئەلئۇم» ناملىق كىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر بىراۋ ئاتىسىنىڭ ئايالى بىلەن ياكى ئۆزىنىڭ ئايالىنىڭ ئانىسى بىلەن زىنا قىلسا، الله مەنئى قىلغان ئىشنى قىلغان بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ خوتۇنى ئۇنىڭغا ھارام بولۇپ كەتمەيدۇ. ئاتىسىنىڭ خوتۇنىمۇ ئاتىسىغا ھارام بولمايدۇ. چۈنكى، الله تائالا ئاتىسىنىڭ ئايالىنى ياكى ئۆزىنىڭ قېيىن ئانىسىنى ئېلىشنى پەقەت ھالال نەرسىنىڭ ھۆرمىتى بىلەن ۋە ھالال قىلىپ بەلگىلىگەن نەرسىسىنى قەدىرلەش ئۈچۈن، شۇنداقلا رۇخسەت قىلغان نەرسىسى بىلەن نېمىتىنى تېخىمۇ زىيادە قىلىش ئۈچۈن ھارام قىلدى. شۇ ھالال بىلەن ئىلگىرى ھارام بولمىغان نەرسىلەرنى ھارام قىلىپ بېكىتتى ۋە ئۇنىڭغا رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك ھەق ـ ھوقۇقلارنى بېكىتتى. ھارام نەرسە ھالال نەرسىنىڭ ئەكسىدۇر.»

كۈچلۈك قاراش

شافىئىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشى كۈچلۈكرەكتۇر. چۈنكى، ئۇلارنىڭ دەلىلى كۈچلۈكتۇر. ئىكرىمە ئايالى بىلەن بىر تۆشەكتە بولۇپ بولغاندىن كېيىن قېيىن ئانىسى بىلەن زىنا قىلغان ئادەم ھەققىدە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۇ ئىككى چوڭ گۇناھ ئىشلىگەن بولىدۇ. لېكىن خوتۇنى ئۇنىڭغا ھارام بولمايدۇ.»

ئىبنى ئابباسنىڭ يەنە مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «ھارام نەرسە ھالال نەرسىنى ھارام قىلالمايدۇ.»[①]

بەشىنچى ھۆكۈم

ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ ھۆكمى ۋە فىقھشۇناسلارنىڭ بۇ ھەقتىكى قاراشلىرى

ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ تەرىپى شۇكى، بىر ئەر بىر ئايالنى مۇئەييەن مىقداردا پۇل بېرىش بەدىلىگە مۇئەييەن ۋاقىتقىچە ئىجارىگە ئېلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئەرلەر ئىلگىرى بىر

[①] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 137 ـ بەت.

www.munber.org

كۈنلۈك ياكى ئىككى كۈنلۈك، بىر ئايلىق ياكى ئىككى ئايلىق خوتۇن ئالاتتى. بۇ ۋاقىت تۈگىگەن ۋە ئۆزلىرىنىڭ شەھۋىتىنى قاندۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇلارنى تاشلىۋېتەتتى. ئىسلام شەرىئىتى بۇنى ھارام قىلىپ، پەقەت ئۆمۈرلۈك ئۆي تۇتۇش مەقسىتىدە خوتۇن ئېلىشنى ھالال قىلىپ بەلگىلىدى. شۇڭا ۋاقىتلىق قىلىنغان نىكاھ باتىلدۇر. چۈنكى، ئۇنىڭدا تۈزۈك قىلىشنىڭ ھەقىقى مەقسىتى ئەمەلگە ئاشمايدۇ.

ئۆلىمالار ۋە شەھەر ـ شەھەرلەرنىڭ فىقھشۇناسلىرىنىڭ ھەممىسى ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ ھاراملىقىغا بىرلىككە كەلگەن. بۇ ھۆكۈمگە پەقەت شىئەلەر ۋە رافىزىلەر خىلاپلىق قىلغان. ئۇلارنىڭ سۆزى رەت قىلىنىدۇ. چۈنكى، ئۇلارنىڭ سۆزى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتىن ئېلىنغان شەرىئەت دەلىللىرىگە زىت كېلىدۇ، ھەمدە مۇسۇلمانلار ئۆلىمالىرىنىڭ ۋە ئىجتىھادچى ئىماملارنىڭ بىرلىك قارىشىغا خىلاپلىق قىلىدۇ.

ئىسلامنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىش دۇرۇس ئىدى. كېيىن بۇ ھۆكۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، قەتئىي مەنئى قىلىندى ۋە ھاراملىقى بەلگىلەندى. ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلىنغان ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىش ھالال دېگەن قاراشقا كەلسەك، ئۇنىڭ بۇ قارىشىدىن يانغانلىقى ئىسپاتلانغان.

ئىمام تىرمىزى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىسلامنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىش بار ئىدى. بىرەر ئادەم تونۇشى يوق بىرەر شەھەرگە بارسا، ئۇ بۇ شەھەردە قانچىلىك مۇددەت تۇرىدىغانلىقىغا قاراپ خوتۇن ئالاتتى. بۇ خوتۇن ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىنى ساقلاپ بېرەتتى، ئىشلىرىنى قىلىپ بېرەتتى.»[1] كېيىن ﴿پەقەت خوتۇنلىرى ۋە چۆرىلىرى بۇنىڭدىن مۇستەسنا﴾[2] دېگەن ئايىتى كەرىم نازىل بولدى. شۇڭا بۇ ئىككى تۈرلۈك خوتۇندىن باشقا خوتۇنلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلىش ھارامدۇر. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ئىلگىرىكى قارىشىدىن يانغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان. مانا بۇ توغرا قاراشتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەقەت سەپەرلەردىكى قىيىنچىلىق ئەھۋاللىرى ئاستىدا ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشقا رۇخسەت قىلغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ. ئىبنى ئابباسقا ئۇنىڭ ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ دۇرۇسلىقى ھەققىدە پەتىۋا بەرگەنلىكى يېتىپ كەلگەندە، ئۇ: «سۇبھانەللاھ! مەن مۇشۇنداق پەتىۋا بېرىپتىمەنمۇ! ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىش ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ گۆشىنى يېيىش، قان ئىچىش ۋە چوشقا گۆشىنى يېيىشكە ئوخشاش ھارامدۇر، پەقەت مەجبۇر بولۇپ قالغان كىشى ئۈچۈن ھالال بولىدۇ» دېگەن.

ھازىمى مۇشۇنى دەلىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلارغا ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنى ئۇلار ئۆيلىرىدە ۋە يۇرتلىرىدا تۇرغان چاغدا رۇخسەت قىلغان

[1] ئىمام تىرمىزى، بەيھەقى ۋە تەبەرى رىۋايەت قىلغان. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 6 ـ بەت.
[2] سۈرە مەئارىج، 30 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

بولماستىن، پەقەت زۆرۈر بولۇپ قالغان ۋاقىتلاردا رۇخسەت قىلغان. كېيىن ئۇنى ئۆلارغا مەڭگۈلۈك ھارام قىلغان.»

ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ ھاراملىقىغا كەلتۈرۈلگەن نەقلىي ۋە ئەقلىي دەلىللەر

سۈننى ئەقىدىسىدىكى مۇسۇلمانلار ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ ھاراملىقىغا بىرقانچە دەلىل كەلتۈرگەن بولۇپ، بىز ئۇنى تۆۋەندە خۇلاسىلەپ بايان قىلىمىز:

1 ـ پەقەت ئۆمۈرلۈك نىيەتتە ئالغان خوتۇنى ياكى قول ئاستىدىكى چۆرىسى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش دۇرۇستۇر. چۈنكى، اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار ئەۋرەتلىرىنى (ھارامدىن) ساقلىغۇچىلاردۇر. (يەنى ئەۋرەتلىرىنى) پەقەت خوتۇنلىرىدىن، چۆرىلىرىدىن باشقىلاردىن ساقلىغۇچىلاردۇر (بۇلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلغۇچىلار مالامەت قىلىنمايدۇ)﴾[①].

ۋاقىتلىق ئالغان خوتۇن بۇ ئايەتتە كۆرسىتىلگەن خوتۇن ئەمەس، چۆرىمۇ ئەمەس. چۈنكى، ئۇ خوتۇن بولسا، ئەلۋەتتە مىراسخورلۇق قىلىش بەلگىلەنگەن، نەسەب ئىسپاتلانغان ۋە ئىددەت تۇتۇش ۋاجىپ بولغان بولاتتى. ئۆلىمالارنىڭ ئىتتىپاق قاراشىدا بۇ ئىشلارنىڭ ھېچ بىرى ئۇ خوتۇننىڭ گەردىنىگە چۈشمەيدۇ. شۇڭا ئۇ باتىلدۇر.

2 ـ ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ ھاراملىقىنى ئوچۇق كۆرسىتىدىغان ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان. بۇ ھەدىسلەرنىڭ بىرىنى ئىمام مالىك زۆھرىدىن رىۋايەت قىلغان بولۇپ، ئەلى (اﷲ ئۇنىڭ يۈزىنى نۇرلاندۇرۇۋەتسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنى ۋە يەرلىك ئېشەكلەرنىڭ گۆشلىرىنى يېيىشنى مەنئى قىلدى.»[②]

3 ـ ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنى ھارام قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئى ئىنسانلار! مەن سىلەرگە ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىش ئۈچۈن رۇخسەت قىلغان ئىدىم. بىلىڭلاركى، اﷲ تائالا ئۇنى قىيامەت كۈنىگىچىلىك ھارام قىلدى.»[③]

4 ـ ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەلىپىلىك قىلىۋاتقان كۈنلىرىنىڭ بىرىدە مۇنبەر ئۈستىگە چىقىپ ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ ھاراملىقىنى جاكارلىغان. ساھابىلار (اﷲ ئۇلاردىن رازى بولسۇن!) ئۇنىڭغا ئىنكاس قايتۇرمىغان. ئەگەر ئۆمەر خاتالاشقان بولسا ئىدى، ئۇلار ئىنكاس قايتۇرماي قالمىغان بولاتتى. بۇ ئۇلارنىڭ بىرلىككە كەلگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

5 ـ ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشتىن مەقسەت شەھۋەتنى قاندۇرۇشنى كۆزلىگەنلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۇنىڭدا ئەمەلىيەتتە خوتۇن ئېلىشنىڭ ئەسلى مەقسەتلىرىدىن بىرى بولغان

[①] سۈرە مۇئمىنۇن، 5 ــ 6 ـ ئايەتلەر.
[②] ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 10 ـ جىلد، 51 ـ بەت.
[③] ئىمام مۇسلىم ۋە ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 10 ـ جىلد، 51 ـ بەت.

www.munber.org

نەسىل قالدۇرۇش ۋە ئەۋلادلارنى قوغداش نىشانى مەقسەت قىلىنمايدۇ. ئۇ شەھۋەتنى قاندۇرۇشتىن باشقا نەرسىنى كۆزلىمىگەنلىكتىن زىناغا ئوخشايدۇ. اللہ تائالا: ﴿زىنادىن ساقلىنىپ، ئىپپەتلىك بولغىنىڭلار ھالدا﴾ دەيدۇ. ۋاقىتلىق خوتۇن ئالغۇچىنىڭ مەقسىتى پەقەت شەھۋىتىنى قاندۇرۇش ۋە ئۇ ئايالدىن ھۇزۇر ـ ھالاۋەت ئېلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. شۇڭا مۇشۇ سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىش باتىلدۇر.

خەتتابى مۇنداق دەيدۇ: «ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ ھاراملىقىغا پۈتۈن ئۆلىمالار بىرلىككە كەلگەن، پەقەت بەزى شىئەلەر ئۇنى ھالال دەپ قارايدۇ. ئۇلارنىڭ قائىدە ـ پرىنسىپىدا ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا خىلاپلىق قىلىش توغرا ئەمەس. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ مەنسۇخ قىلىنغانلىقى توغرا رىۋايەت بىلەن رىۋايەت قىلىنغان. ئىمام بەيھەقىنىڭ نەقىل قىلىشىچە، جەئپەر ئىبنى مۇھەممەد ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىش ھەققىدە سورالغاندا: ئۇ زىنانىڭ ئۆزىدۇر، دەپ جاۋاب بەرگەن. مانا بۇلار شىئەلەرنىڭ قاراشلىرىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.»[1]

ئەللامە شەۋكانىنىڭ باھاسى

شەۋكانى مۇنداق دەيدۇ: نېمىلا بولمىسۇن بىز شەرىئەت بەلگىلىگۈچى تەرىپىدىن بىزگە يېتىپ كەلگەن نەرسىگە ئاساسەن ئىبادەت قىلىمىز. ئۇنىڭ تەرىپىدىن بىزگە ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ مەڭگۈلۈك ھارام قىلىنغانلىقى يېتىپ كەلدى. ئاز بىر قىسىم ساھابىلارنىڭ بۇ ھۆكۈمگە قارشى چىققانلىقى ئۇنىڭ توغرىلىقىغا دەلىل بولالمايدۇ ۋە بىزنىڭ ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىشىمىزغا يېتەرلىك ئاساس بولالمايدۇ. كۆپچىلىك ساھابىلار ئۇنىڭ ھاراملىقىنى ئېسىدە چىڭ ساقلىغان، ئۇنىڭ ھاراملىقىغا ئەمەل قىلغان ۋە ئۇنى بىزگە رىۋايەت قىلىپ يەتكۈزگەن تۇرسا، قانداقمۇ شۇنداق بولمىسۇن؟ ھەتتا ئىبنى ئۆمەر: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنى بىزگە ئۈچ قېتىم رۇخسەت قىلغان، ئاندىن ئۇنى ھارام قىلغان. اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۆمۈرلۈك خوتۇن ئېلىپ تۇرۇپ يەنە ۋاقىتلىق خوتۇن ئالغان بىرىنى بىلسەم قالسام، ئۇنى تاش بىلەن چالما ـ كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمەن» دېگەن.

ئىبنى جەۋزى مۇنداق دەيدۇ: «تەپسىرشۇناسلاردىن بەزىلەر ئۆزلىرىنى ئارتۇق ئاۋارە قىلىپ: بۇ ئايەت (يەنى ﴿قايسىكى ئاياللارنى (نىكاھلاپ ئېلىپ) پايدىلانساڭلار﴾ دېگەن ئايەت) ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنى كۆرسىتىدۇ، كېيىن بۇ ھۆكۈم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنى مەنئى قىلغانلىقى ھەققىدىكى رىۋايەت بىلەن مەنسۇخ قىلىنغان دېيىشىدۇ. بۇ ئېھتىياجى بولمىغان ئاۋارىگەرچىلىكتۇر. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەسلەپ ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشقا رۇخسەت قىلغان، ئاندىن

[1] ئىمام مۇسلىم ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ قىيامەت كۈنىگىچە ھارام قىلىنغانلىقىنى ئۇچۇق كۆرسىتىپ بېرىدىغان پۈتۈن سەھىھ ھەدىسلەرنى سەھىھ مۇسلىمدا توپلىغان بولۇپ، ئۇنىڭدىن تولۇق خەۋەردار بولۇشنى خالىغان كىشى سەھىھ مۇسلىمغا، ئىمام نەۋەۋىينىڭ سەھىھ مۇسلىمغا قىلغان شەرھىسىگە، ھافىز ئىبنى ھەجەرنىڭ سەھىھ بۇخارىغا قىلغان شەرھىسىگە ۋە ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق كىتابىغا مۇراجىئەت قىلسۇن.

كېيىن ئۇنى مەنئى قىلغان. دېمەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلگىرىكى سۆزى كېيىنكى سۆزى بىلەن مەنسۇخ قىلىنغان. ئەمما بۇ ئايەت ۋاقىتلىق خوتۇن ئېلىشنىڭ دۇرۇسلىقىنى ئۈزۈل كېسىل ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئۇ پەقەت ئۆمۈرلۈك نىكاھلاپ ئالغان خوتۇندىن پايدىلىنىشنى كۆرسىتىدۇ.»

ئايەتلەر كۆرسەتكەن ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ ئاياللارغا زۇلۇم سېلىش ۋە زومىگەرلىك قىلىش بىلەن تاجاۋۇز قىلىش ھارامدۇر. ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىش ۋە چىرايلىق مۇئامىلە قىلىش ۋاجىپتۇر.

2 ـ ئايالنى ياقتۇرمايدىغان بولۇپ قالغاندا سەۋر قىلىش كېرەك، شۇنداقلا ئۇنى پۇل ـ مال بېرىپ خېتىنى ئېلىشقا قىستىماسلىق لازىم.

3 ـ خوتۇننى تالاق قىلغاندا ئۇنىڭ مەھرىدىن بىرەر نەرسىنى ئىسلام شەرىئىتى رۇخسەت قىلمىغان ئاساستا ئېلىۋېلىش ھارامدۇر.

4 ـ جاھىلىيەت دەۋرىنىڭ بەزى ئادەتلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن بىرى ئاتىسى ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ خوتۇننى خوتۇنلۇققا ئېلىش ئىدى.

5 ـ بىر ئەرنىڭ ئېلىشى ھارام قىلىنغان ئاياللار نەسەب ياكى ئېمىلداشلىق ۋە ياكى قۇدا ـ باجىلىق سەۋەبىدىن بولىدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

ھەممىنى ياراتقۇچى اللہ تائالا نەسەب يولى بىلەن، ياكى ئېمىلداشلىق يولى بىلەن ۋە ياكى قۇدا ـ باجىلىق يولى بىلەن يېقىن تۇغقان بولغان مەھرەم ئاياللارنى ئېلىشنى مەڭگۈلۈك ھارام قىلىپ بېكىتتى. شۇڭا ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا ئۇلارنى ئېلىش ھارامدۇر. بۇ ناھايىتى كاتتا، ناھايىتى چوڭ ھېكمەتلەر سەۋەبىدىن بېكىتىلگەن ھۆكۈم بولۇپ، بىز ئۇنى تۆۋەندە قىسقىچە بايان قىلىپ ئۆتىمىز:

نەسەبتىن كېلىپ چىققان يېقىن تۇغقان ئاياللارنى ئېلىشنىڭ ھارام قىلىنغانلىقىغا كەلسەك، شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللہ تائالا ئىنسانلار ئارىسىدا ئۆزئارا مېھرى ـ شەپقەت قىلىدىغان، پايدا مەنپەئەتنى قولغا كەلتۈرۈش ۋە زىياننىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئۆزئارا ياردەملىشىدىغان ھەر تۈرلۈك ئالاقىنى ئورناتتى. بۇ ئالاقىلار ئىچىدە تۇغقاندارچىلىق ئالاقىسى ئەڭ كۈچلۈكتۇر. دۇنيادا مەۋجۇد بولۇپ تۇرۇش تەبىئى ھالدا ئائىلە قۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. نەسەبتىن كېلىپ چىققان بۇ كۈچلۈك ئالاقىنىڭ سەۋەبى بىلەن ئائىلە ئەزالىرى ئۆزئارا ئارىلىشىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ. ئەگەر مەھرەم ئاياللارنى ئېلىش

www.munber.org

رۇخسەت قىلىنغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئەرلەر ئۇلارغا ئىنتىلگەن ۋە ئۇلارغا قارىتا مەلۇم دەرىجىدە تەمە پەيدا بولغان بولاتتى. ئىنسانلار تەبىئىتى كۈندەشلىك خاراكتېرىگە ئىگە قىلىپ يارىتىلغان بولغاچقا، ئەر ئوغلىنى ئانىسىدىن ۋە ھەمشىرىسىدىن كۈنلەيدىغان ئەھۋال كۆرىلەتتى. نەتىجىدە بۇ كۈندەشلىك ئۆزئارا جېدەللىشىشكە، غەۋغا چىقىرىشقا ۋە ئائىلىنى پارچىلاشقا، ئۇرۇش - تالاش چىقىرىپ ئائىلىنى ۋە جەمئىيەتنى ۋەيرانچىلىققا ئۇچرىتىشقا ئېلىپ بارغان بولاتتى.

شەك - شۈبھىسىزكى، بالا ئانىنىڭ قېنىدىن شەكىللىنىدۇ، تۇغۇلغاندىن كېيىن ئانىنىڭ سۈتى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ. بالا ئانىنىڭ ئەمچىكىنى ھەر بىر شوراش بىلەن ئانىنىڭ قەلبىدىن يېڭى - يېڭى مېھرى شەپقەتنى سۈمۈرۈپ ئالىدۇ. بالا دۇنيادا ھېچكىمنى ئانىسىدەك ياخشى كۆرمەيدۇ. دۇنيا تىرىكچىلىكىدە ئەڭ ياخشى نېمەت بولغان ئاتا - ئانا بىلەن ئەۋلادلار ئارىسىدىكى بۇ كاتتا مېھرى - مۇھەببەتنى شەھۋانىي مەنپەئەتلىنىدىغان مېھرى - مۇھەببەتكە ئايلاندۇرۇپ بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىتىش ئىنسان تەبىئىتىگە قارشى جىنايەت ئەمەسمۇ؟! شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئايەتتە ئانىلارنى ئېلىشنىڭ ھاراملىقى قاتتىق ئەسكەرتىلىپ ئەڭ باشتا تىلغا ئېلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن قىزلىرىنى، ئۆزىنىڭ ھەمشىرىلىرىنى ئېلىشنىڭ ھاراملىقى، ئاندىن ئاتىسىنىڭ ھەمشىرىلىرىنى، ئانىسىنىڭ ھەمشىرىلىرىنى ئېلىشنىڭ ھاراملىقى تىلغا ئېلىنىدۇ...

الله تائالا ئىنساندا ناھايىتى پاك بىر خىسلەتنى ئورۇنلاشتۇرغان بولۇپ، بۇ خىسلەت ئۇلارنى مەھرەم ئاياللار بىلەن شەھۋانىي ھەۋەسنى قاندۇرۇشنى ياخشى كۆرۈش تۇيغۇسى ئۇلار ھەققىدە ئويلاشتىنمۇ توسۇپ تۇرىدۇ. ئەگەر ئىنساندا ساغلام تەبىئەتكە سەل قارايدىغان ۋە ئۇنىڭغا قارشى ئاز ساندا جىنايەت ئىشلىنىدىغان ئەھۋال بولمىسا ئىدى، ئەلۋەتتە، ئانىلارنى ۋە قىزلارنى ئېلىشنىڭ ھارام قىلىنغانلىقى كىشىگە ئەجەپلىنەرلىك تۇيۇلغان بولاتتى. چۈنكى، ئانىلارنى ۋە قىزلارنى ئېلىش ئەقىللىق، ساغلام تەبىئەتلىك ۋە ساغلام پىكىرلىك ئىنسانىنىڭ قارىشىدا يۈز بېرىش ئېھتىمالى قەتئىي بولمىغان ئىشلارنىڭ بىرىدۇر.

بۇ يەردە يەنە جىسمانىي سالامەتلىك كۆزدە تۇتۇلغان ناھايىتى چوڭ ۋە ئەھمىيەتلىك بىر ھېكمەت بولۇپ، يېقىن تۇغقانلار ئۆزئارا قىلغاندا نەسىل قالدۇرۇشنىڭ ئاجىزلىشىپ كېتىشىگە سەۋەب بولىدۇ. ئەگەر يېقىن تۇغقانلار ئۆزئارا توي قىلىش ئىشى داۋام قىلىنىۋەرسە، بۇ ئاجىزلىقمۇ داۋام قىلىنىۋېرىدۇ. نەتىجىدە نەسىل قالدۇرۇش مۇنقەرز بولىدۇ.

ئىمام غەززالى (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) «ئىھيائۇ ئۇلۇمىددىن» ناملىق كىتابىدا مۇشۇ نۇقتىغا ئىشارەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «خوتۇن ئېلىشتا ئەھمىيەت بېرىشكە تېگىشلىك ئىشلاردىن بىرى شۇكى، ئۇ يېقىن تۇغقان بولۇپ قالماسلىقى كېرەك. چۈنكى، بالا ئورۇق بولۇپ قالىدۇ.» ئۇ بۇنىڭ ئىللىتىنى مۇنداق چۈشەندۈرىدۇ: شەھۋەت ھەقىقەتەن قاراش ياكى تۇتۇشنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان ھېسسىياتنىڭ كۈچى بىلەن قوزغىلىدۇ. ھېسسىيات يېڭى ۋە جەلپ قىلارلىق ئىش بىلەن تېخىمۇ كۈچىيىدۇ. ئەمما

زېھنىدا ساقلانغان كونا نەرسە ھېسسىياتنى ئاجىزلىتىدۇ، ئۇنىڭغا قارىتا شەھۋەت قوزغالمايدۇ[1]. مانا بۇ ئىنتايىن ئىنچىكە مەسىلە بولۇپ، يېقىن زامان ئىلىم كەشپىياتىمۇ ئۇنى ئېتىراپ قىلغان.

قۇدا ـ باجىلىقتىن كېلىپ چىققان يېقىن تۇغقان ئايالىلارنى ئېلىشنىڭ ھارام قىلىنغانلىقىغا كەلسەك، شەك ـ شۈبھىسىزكى، الله تائالا بۇ ئىنسانىي ئالاقە بىلەن ئىنسانلارنى ھۆرمەتكە ئىگە قىلدى، ئۇلارنى قۇدا ـ باجىلىقتىن كېلىدىغان تۇغقاندارچىلىق نېمىتىگە ئىگە قىلىپ، بىر ـ بىرىدىن قاچىدىغان، بىر ـ بىرىدىن يىراقلىشىدىغان ئىنسانلارنى بۇ مېھرى ـ مۇھەببەت ئالاقىسى بىلەن بىرلەشتۈردى. ﴿الله ئىنسانىنى ئابىمەنىيدىن ياراتتى، ئۇنى باللار نىسبەت بېرىلىدىغان ئەر ۋە قۇدا ـ باجىلىق پەيدا قىلىدىغان ئايال (دىن ئىبارەت ئىككى خىل قىلىپ) ياراتتى، پەرۋەردىگارىڭ ھەممىگە قادىردۇر﴾[2]. ئەگەر بىر ئادەم يات بىر جەمەتتىن خوتۇن ئالسا، ئۇلارنىڭ بىر ئەزاسى بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ قېيىن ئانىسى ھۆرمەت جەھەتتە ئۆزىنىڭ ئانىسى بىلەن، خوتۇنىنىڭ باشقا ئەردىن بولغان قىزى ئۆز پۇشتىدىن بولغان قىزى بىلەن ئوخشاش بولۇشى كېرەك. شۇنداقلا ئوغلىنىڭ خوتۇنى ئۆز قىزى بىلەن ئوخشاش بولۇشى كېرەك... ۋاھاكازالار.

قىزنىڭ ئۆز ئانىسىغا كۈندەش بولۇپ قېلىشى، ئوغۇلنىڭ ئۆز ئاتىسىنىڭ خوتۇنىغا تاما تارتىشى ئىنتايىن سەت ئىشتۇر. بۇ ھەقىقەتەن قۇدا ـ باجىلىق ھېكمىتىگە زىت ئىش بولۇپ، تۇغقانلار ئارىسىنى بۇزۇشقا سەۋەب بولىدۇ.

ئېمىلداشلىقتىن كېلىپ چىققان يېقىن تۇغقان ئايالىلارنى ئېلىشنىڭ ھارام قىلىنغانلىقىغا كەلسەك، بۇنىڭدىكى ھېكمەت ناھايىتى ئوچۇق بولۇپ، بىر ئايالنى ئەمگەن ئادەمنىڭ بەدىنىنىڭ بىر پارچىسى ئۇ ئايالنىڭ بىر پارچىسى ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى، ئۇ ئۇنىڭ سۈتىدىن شەكىللىنىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئايال ئۇنى تۇغقان ئانىسىغا ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ. ئۇ ئايالنىڭ باللىرى ئۇنىڭ قېرىنداشلىرى بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى، ئۇلارنىڭ بەدەنلىرى ئەسلى بىر بولغان سۈتتىن شەكىللەنگەن بولىدۇ.

---

[1] ئىمام غەززالىنىڭ «ئىھيائۇ ئۇلۇمىددىن» ناملىق كىتابىغا قاراڭ.
[2] سۈرە فۇرقان، 54 ـ ئايەت.